

- 14.Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко та ін. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Національна академія наук України, 2019.
- 15.Філософія науки і культури: словник. За редакцією Н. Хамітова. К.: КНТ, 2024.
- 16.Frankl V. Man's Search For Meaning: The classic tribute to hope from the Holocaust. London. Sydney. Auckland. Johannesburg: Rider, 2004.
- 17.Крилова С. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз). Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011.
- 18.Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка. 2009.
- 19.Андрущенко В., Хамітов Н. Філософська освіта і наука як каталізатор цивілізаційного проекту України // Вища освіта України. 2017. № 2.

Чижевський Борис Григорович,

кандидат педагогічних наук,

провідний науковий співробітник

відділу економіки та управління загальною середньою освітою

Інституту педагогіки НАПН України;

Заслужений працівник освіти України

chyzhevskyi.bg@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7878-1180>

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗАКОНОДАВЧІ ПЕРЕМІНИ У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація: Визначено закономірності впливу євроінтеграційних трансформаційних процесів на законодавчі переміни у сфері освіти. Акцентовано увагу на необхідності ретельного ставлення до використання термінів та термінології.

Ключові слова: євроінтеграція, трансформаційний процес, законодавство, освіта, права людини, розвиток демократії, верховенство права, термінологія.

Summary: The regularities of the influence of European integration transformational processes on legislative changes in the field of education are determined. The author emphasizes the need for careful attention to the use of terms and terminology.

Keywords: European integration, transformation process, legislation, education, human rights, democracy development, rule of law, terminology.

Останнім часом відбуваються істотні зміни у політичному, соціальному, економічному, культурному та інформаційному житті України. Вони розгортаються на тлі глобалізаційних процесів, екологічної та демографічної кризи, війни між росією і Україною, “сильних рішень”, а також в контексті

трансатлантичної, євроатлантичної, загальноєвропейської та міжнародної інтеграції України. Визначальними є закономірності, вимоги, особливості, специфіка та процедура забезпечення інтеграції сфери освіти України до Європейського та міжнародного просторів. Ці об'єктивні фактори зумовлюють визначення пріоритетів розвитку у сферах науки, освіти, інновацій, інформатизації та інтелектуальної власності.

Сучасні особливості євроінтеграції сфери освіти України мають свою історію. Потребує врахування те, що Україна є учасницею Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) з 1992 року, а з ратифікацією у 1994 році Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, приєднання України до Ради Європи (1995), підписанням Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014) остаточно закріплено європейський вектор розвитку української держави в усіх сферах, включно з освітою та було започатковано створення правового фундаменту для поглиблення та зміцнення взаємодії нашої країни із Європейським Союзом як цілісним інтегрованим утворенням для продовження та вироблення нових напрямів праведної, щиросердної співпраці з країнами-членами ЄС як окремими суб'єктами міжнародних відносин.

Позитивним є також те, що Україна є членом Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) з 1995 року та бере активну участь у розгляді актуальних питань, пов'язаних з проблемами сучасного суспільства і різними аспектами міжнародної політики в рамках загального мандату Ради Європи, що охоплює такі сфери як захист прав людини, розвиток демократії та верховенства права.

Згідно з Єдиним державним реєстром міжнародних організацій, Україна є асоційованим членом: Генеральної конвенції мір та ваг; Європейської організації ядерних досліджень (ЦЕРН); Світової організації автомагістралей.

Угода між Україною та Європейським Союзом про асоціацію, яка замінює Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною та дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Політичну частину угоди було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину – 27 червня 2014 року. Верховна Рада України та Європейський парламент синхронно, в режимі телемосту, ратифікували цю Угоду 16 вересня 2014 року; Президент України одразу у Верховній Раді підписав Закон про ратифікацію. Угода мала вступити в силу з 1 листопада 2014 року. Чинна з 1 вересня 2017 року.

Наступним кроком інтеграції України до Європейського співтовариства є те, що Європейський парламент 23 червня 2022 ухвалив резолюцію із закликом невідкладно надати статус кандидата на членство в Європейському Союзі для

України. 23 червня 2022 року Європейська рада надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. 14 грудня 2023 року Європейська рада вирішила розпочати переговори про вступ України до Європейського Союзу, а 25 червня 2024 офіційно оголосили про початок переговорів.

Під час забезпечення розвитку науково-освітнього законодавства України до стандартів Європейського Союзу необхідно враховувати, що ЄС є політичним, економічним і культурним об'єднанням з ознаками конфедерації, до якого входять 27 європейських держав із населенням 447 706 209 осіб (станом на 1 липня 2020 року).

На сьогодні процес інтеграції до ЄС визначено одним із пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної державної політики, що має забезпечити входження України до єдиного європейського політичного, правового, наукового, освітнього, економічного, соціального, інформаційного, культурного простору.

Основними статутними умовами для вступу країн до Європейських інституцій є визнання державою-кандидатом принципу верховенства права, її зобов'язання забезпечити права та основні свободи людини всім особам, які знаходяться під її юрисдикцією.

Саме тому важливим елементом стратегії України, спрямованої на інтеграцію до Європейської спільноти, є адаптація законодавства нашої держави до законодавства ЄС, що передбачає постійну трансформацію її правової системи, у тому числі у сферах науки, освіти, інновацій, інформатизації й інтелектуальної власності як єдиного цілого та поступове приведення останніх у відповідність із європейською нормативною системою. У зв'язку з чим все більшої актуальності набуває дослідження такого явища, як європейське право. Останнє є у певному розумінні узагальнюючим поняттям, що включає розгалужений комплекс норм, які регулюють всю сукупність наукових, освітніх, соціальних, економічних, політичних та культурних відносин на теренах Європи.

Під час інтеграційних процесів необхідно враховувати те, що незважаючи на порівняно молодий вік, європейське право характеризується провідними підходами до регулювання свого предмета, відпрацьованістю інститутів та окремих норм, їх взаємною узгодженістю та ефективністю, внаслідок чого стає невід'ємною складовою сучасного всесвітнього правового потенціалу.

Використання досвіду формування європейського права, у тому числі у сфері науки, освіти, інновацій, інформатизації, інтелектуальної власності, урахування закономірностей його розвитку, гармонізація законодавства України з європейськими стандартами, в тому числі створення механізмів проведення проєктів актів законодавства України у відповідність із нормами ЄС, є

необхідною передумовою вдосконалення законодавчої діяльності в Україні, зміцнення демократії, можливості реалізації права, становлення соціального правового рівноправного людського суспільства рівних можливостей з людським обличчям і повноправного членства українського народу у родині європейських народів.

Науково-освітній законодавчий євроінтеграційний процес потребує також врахування основних тенденцій всесвітньої інтернаціоналізації та глобалізації, прогресуючого розвитку міжнародного спілкування, що є найважливішими факторами сучасності та зумовлюють активізацію взаємодії і взаємозв'язку міжнародного, європейського й внутрішньодержавного права, у тому числі на наукову, творчу, освітню праведну, щиросердечну працю, успішну діяльність та стабільний, стійкий розвиток особистості, спільноти, суспільства, держави.

Під час розвитку євроінтеграційних процесів необхідно враховувати, що всесвітня інтернаціоналізація та глобалізація, прогресуючий розвиток міжнародного спілкування та рівноцінної, рівноправної співпраці є найважливішими факторами сучасності, що зумовлюють активізацію паритетної взаємодії, взаємозв'язку, відносин міжнародного, європейського й внутрішньодержавного права. Поглиблення та розширення міжнародних зв'язків та відносин, їх більша відкритість, участь у них України як незалежного, самодостатнього, самостійного, відповідального партнера спричинили підвищення статусу міжнародних та міждержавних угод в українському законодавстві. Важливу роль у перетворенні українського законодавства на дієву правову систему, центральне місце в якій посідають захист і забезпечення реалізації прав людини, у тому числі на якісну, наукову, безоплатну, доступну освіту, гармонійний розвиток людського суспільства, відіграють імплементація норм міжнародного та європейського права, неухильне дотримання паритетності міжнародних, європейських, українських стандартів, що є орієнтиром подальшого розвитку правового поля України і спрямоване на реалізацію основного принципу сучасного європейського права та міжнародних відносин – захист, оборона та безперешкодні умови життя, свобод, волі, волевиявлення, інтересів людини.

Розвиток, утвердження та зміцнення будь-якої європейської демократичної держави супроводжується створенням власної законодавчої бази, у тому числі у сферах науки, освіти, інновацій, інформатизації та інтелектуальної власності, за допомогою якої регулюються духовно-моральні, суспільні, економічні, науково-освітні, змістовні, навчально-пізнавальні та виховні цінності, критерії, вимоги, стандарти, відносини. Україна не є виключенням – процес законотворчості, що розвивається з проголошенням державного суверенітету та в умовах війни, пандемії, розв'язання екологічних проблем, подолання економічної кризи

знаходиться в активній фазі. Динамічно змінювані соціальні, економічні відносини, розвиток сфер науки, освіти, інновацій, інформатизації, інтелектуальної власності, техніки, технологій, поглиблення міжнародних зв'язків, процеси євроінтеграції – все це сприяє появі нових, раніше невідомих, відносин в суспільстві, у сферах науки, освіти, інновацій, інформатизації, інтелектуальної власності і, відповідно, потребує свого правового регулювання. За цих умов зростає необхідність у підвищенні правової культури й правової освіти політиків, законодавців, керівників усіх рівнів, наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників, учнів, студентів та їхніх батьків. Це є важливою та необхідною передумовою побудови правової держави, ефективного захисту Конституційних прав і свобод людини та громадянина в демократичній суверенній унітарній соборній державі Україна.

Особливу увагу необхідно надавати тому, що законодавча, нормативно-правова термінологія збагачується новими термінами та поняттями, знання, розуміння та застосування яких обумовлює професійну культуру політиків, законодавців, керівників, науковців й освітян та є свідченням їхнього фахового рівня і професіоналізму. Термін (від лат. *terminus* – кордон, межа) – це слово або словосполучення, яке є назвою спеціального поняття певної сфери виробництва, науки, освіти або мистецтва. Відповідно, законодавчий або нормативний термін уявляє собою назву поняття, що міститься у законодавчому або іншому правовому акті. Вивчення та застосування термінів та понять доцільно проводити у повній відповідності з чинними правовими актами, враховуючи самодостатність та забезпечуючи чистоту української мови.

Терміни які застосовуються у сферах науки, освіти, інновацій, інформатизації, інтелектуальної власності характеризують лексичний склад мови законодавчих та нормативно-правових актів і мають наукову і практичну новизну, значимість та доцільність.

Варто вивчити сучасну практику застосування термінів, понять у сферах науки, освіти, інновацій, інформатизації та інтелектуальної власності в законодавчому процесі, а в широкому розумінні – стан української правової, нормативної лексики і законодавства України в цілому.

Під час дослідження перевагу необхідно надавати термінам які є взірцеві за змістом і стилістикою визначення понять, що вирізняються літературною унормованістю, лексичною точністю й однозначністю та обережно необхідно ставитися до термінів іншомовного походження, нечітких, неоднозначних, а інколи суперечливих визначень, понять, які дають підстави для різного тлумачення термінів та засмічують українську мову.

Доцільно шукати можливості законодавцям, державним службовцям, науковцям, освітянам переосмислити підходи до застосування загальної і вузькоспеціальної термінології, ґрунтовно працювати над її вдосконаленням.

Кінцева мета пов'язана із завданнями впорядкування термінології, яка застосовується в законах, нормативно-правових актах, наукових дослідженнях та публікаціях, а також забезпечення її уніфікації.

Нечітка, незрозуміла, надумана, запозичена законодавча, нормативно-правова термінологія буде ускладнювати процес євроінтеграції та розвитку сфер науки, освіти, інновацій, інформатизації, інтелектуальної власності, що призведе до порушення прав дітей, учнів, студентів, батьків, наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників.

В Україні є достатній науково-освітній, інтелектуальний потенціал, розгорнуті наукові напрацювання (монографії, підручники, посібники, енциклопедії, словники, глосарії, національні та наукові доповіді, наукові видання, науково-експертні висновки, юридичні зауваження і т. п.), щоб професійно забезпечити позитивну дієвість і правомірність євроінтеграційних законодавчих процесів та вивести розвиток сфер науки, освіти, інновацій, інформатизації, інтелектуальної власності на якісно новий рівень та реально забезпечити реалізацію права творчої обдарованої особистості на якісну, наукову, безоплатну, доступну освіту та важливу, необхідну, конкурентоспроможну професію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Верховна Рада України. (1996, Черв. 28). Конституція України № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Верховна Рада України. (2015, Листоп. 26). Закон № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
3. Верховна Рада України. (1991, Трав. 21). Закон № 1060-XII «Про освіту». {Закон втратив чинність на підставі Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>
4. Верховна Рада України. (2020, Січ. 16). Закон № 463-IX «Про повну загальну середню освіту». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
5. Верховна Рада України. (2018, Лип. 03). Закон № 2485-VIII «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Фінляндської Республіки про реалізацію проекту "Фінська підтримка реформи української школи"». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2485-19#Text>
6. Верховна Рада України. (2005, Груд. 21). Закон № 3255-IV «Про ратифікацію Кредитної угоди (Проект "Рівний доступ до якісної освіти в Україні") між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3255-15#Text>

7. Верховна Рада Україна (2002, Лист. 21) Закон № 228-IV “Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-15#Text>
8. Верховна Рада України (2024, Верес. 09) Закон № 3714-IX “Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС “Громадяни, рівність, права та цінності” [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_007-24#n2
9. Верховна Рада України. (2016, Груд. 14). Розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р, «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
10. Верховна Рада України. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. (2023, Черв. 08). «Комітет з питань освіти, науки та інновацій затвердив Рекомендації слухань на тему: "Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання" та розглянув ряд законопроектів». [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/237512.html
11. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка . – 2-ге вид. перероб. і доповн. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – 1020 с.
12. Верховна Рада України Комітет з питань Європейської Інтеграції: “Про взаємовідносини та співробітництво з Європейським Союзом”: Парламентські слухання. / О. В. Кулаков, Т. О. Бурячок, С. Г. Плотян та ін. – Київ: ЦТІ “Енергетика та електрифікація”, 2003. – 254 с.
13. Глушко, О. (2017). Європейський вектор освітніх реформ в Україні. Український педагогічний журнал. № 4. С. 5-11. Електронний ресурс. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2017_4_3.
14. Гуменюк, Б. (2020). Державна політика України у сфері освіти, науки та культури у контексті європейської інтеграції. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Випуск 29. С. 30-39.
15. Денисюк, О., Дронь, Т., Титаренко, Н., Ткаченко, В. (2022). Реформа НУШ як складова інтеграції української освіти в європейський освітній простір. Освітня аналітика України. № 4. С. 84-97.
16. Дічек, Н., Саух, П., Євтух, М., Бойченко, М., Антонєць, Н., Загородня, А., Шевченко, С. (2022). Парадигми розвитку та тенденції реформування шкільної освіти в Україні у добу незалежності : монографія. [Електронне видання] / колектив авт.; за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. Н. П. Дічек. Київ: Педагогічна думка. 507 с.
17. Законотворчість. Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права / Редакційна колегія: Валентин Зайчук, Олександр Копиленко, Йоганнес Пост, Олег Зарубінський, Олена Богачова, Віктор Муравйов. – Київ, 2005. – 160 с.
18. Звіт про виконання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом. (2023). Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit-pro-vykonannia-ua-za-2023-UA_2.pdf

19. Локшина О. (2023). Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021 – 2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. Український Педагогічний журнал. (4), С. 5–17. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17>
20. Словник законодавчих і нормативних термінів: Термін. словник / Укладачі доктор юрид. наук, проф. Іншин М.І., канд. юрид. наук Шопіна І.М., Якімо Г. О. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 487 с.
21. Словник термінів і понять, що вживається у чинних нормативно-правових актах України / Упорядники: Богачова О.В., Винокуров К.С., Крусь Ю.І., Менюк О.А., Менюк С.А.; Відповідальні редактори – Сіренко В.Ф., Станік С.Р. - К.: “Оріяни”, 1999. – 502 с.
22. Словник термінів, що вживається в законах України. – К.: Видавництво «Фенікс», 2009. – 987 с.
23. Терещук, Г., Алексієвець, М. (2011). Науковий чинник розвитку освіти в сучасних умовах реформування українського освітнього процесу. Україна–Європа–Світ : міжнародний збірник наукових праць. редкол.: Ю. Алексєєв, Л. Алексієвець, М. Алексієвець [та ін.]. Тернопіль, Вип. 8. С. 43–48.
24. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США: монографія / [А.П. Джурило, О.З. Глушко, О.І. Локшина та ін.]. – К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. – 192 с.
25. Правнича наука та законодавство України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану: монографія / ред-кол.: В.А. Журавель (співголова), Н.С. Кузнєцова (співголова), О.М. Бандурка та ін. ; Нац. акад. прав. наук України . – Харків : Право, 2023. – 902 с.
26. Указ Президента України. (1998). Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. №615/98. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>
27. Україна: 30 років на європейському шляху / Ю. Якименко [та ін.]; Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. – К.: Заповіт, 2021. – 392 с.
28. Фуллан, М. (2000). Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ. пер. з англ. Г. Шиян, Р. Шиян. Львів : Літопис. 269 с